

Stenviften

www.naturensdag.dk

Danmarks
Naturfredningsforening

NORDEA
FONDEN
Vi støtter gode liv

Friluftsrådet

Fotos: Henrik J. Granat, Colourbox og Henrik Jensen

Illustrationer: Lea Reime

Redaktion: Lea Reime og Ida Kryger

Information fortrinsvist fra Naturkanonen på www.naturstyrelsen.dk

Grafisk produktion: Eks-Skolens Trykkeri ApS

Granit

Granit er meget almindelig i Danmark.

Granit dannes flere kilometer nede i jordskorpen ved langsom nedkøling af smeltede stenmasser (magma). De tydelige pletter er store krystaller dannet af mineraler som feldspat, kvarts og glimmer. Kvarts ligner glas mens feldspat er rødlig, hvid, gul eller grøn. Jellingstenene er af granit.

Flintestenen har lagt navn til Stenalderen, hvor man lavede økser, pilespidser og værktøj af flintesten.

Flint består af kisel (kvarts) og dannes i kalklag på bunden af havet. Flint har ofte mærkværdige former, fordi flintkonkretionerne er dannet i hulninger i kalken.

Flintestene splintre ved høj varme, så pas på med bål og flintesten.

Flint

Gnejs

Gnejs er genkendelig på sit stribede look.

Gnejs minder om granit, men mineralerne er omkrystalliseret under høje tryk og temperaturer i forbindelse med bjergkædefoldninger, derfor striberne.

Øjegnejs er en smuk variant af gnejs. De store, rødlige korn, som ligner øjne, består af feldspatkrystaller, mens de mørke striber er mørke mineraler.

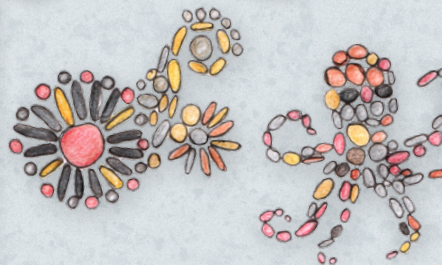

Den mørke og næsten sorte basalt kommer fra lava, som er størknet på jordoverfladen. Den er ensfarvet uden krystalmønstre. Basalt ses også i sprækker i grundfjeldet, hvor lavaen er trængt ind og ligger som striber. I Danmark kommer basalten fra forhistoriske vulkaner i Skåne.

Basalt

Rhombeporfyr

Rhombeporfyr er en typisk ledeblok, da dens grundfjeld kun findes i et bestemt område, nemlig omkring Oslofjorden. Her blev den dannet, da forhistoriske vulkaner spyede lava ud, som størknede på jordoverfladen. De karakteristiske store korn er dannet nede i vulkanen.

Lerjernstenen er dannet her i Danmark bl.a. ved Lillebælt. De dannes ved aflejring af ler blandet med mineraler. Lerjernsten er en meget ung sten – »kun« ca. 45 mio år gammel.

STEN BINGO		
 ØJE GNEJS	 FLINT	 GNEJS
 HUL STEN	 BASALT	 RØD SANDS

Lerjernsten

Kinnediabas

Stenen kaldes også blomkålsstenen, det er nemt at se hvorfor. Den kommer til at se sådan ud, fordi stenens forskellige mineraler nedbrydes forskelligt.

Kalksten

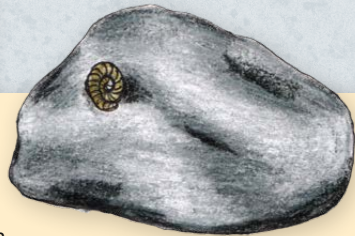

Disse hvide sten er bygget op af skaller fra smådyr eller plankton (encellede organismer).

Du kan teste, om det er en kalksten, ved at lægge den i syre og se om den bruser.

Af og til kan man finde fossiler i kalken, eller måske er der små huller i kalkstenen? Det kan være en boreorm, der har lavet dem.

Skrivekridt laves af blød kalksten.

Forestil dig farvet sukker kittet hårdt sammen. Det er sådan sandstenen opstår bare med sandkorn, som kittes sammen til en sten. Man kan se lagene og ane sandkornene i sandstenen. Den røde farve kommer når jernminerallerne i sandet rustet. Frihedsstøtten og Nationalmuseets gulv er lavet af sandsten.

Rød sandsten

Fossiler

Fossiler er dannet af dyr og planter, som levede engang. Fossiler kan fortælle om livet på jorden i meget gamle dage. Fossiler er opstået ved, at kalk og mineraler har erstattet de oprindelige dele af dyret/ planten, efterhånden som det rådne væk.

De mest almindelige fossiler herhjemme er søpindsvin og »vættelys«. Et vættelys er formet af ryggen på en uddød blæk-sprutteart.

Rav

Rav er ikke en sten men derimod forstenet harpiks fra urtidstræer. Rav genkendes på, at det er lettere og blødere end sten. Harpiksen skal ligge i vandet i over 30 mio. år, før det bliver til rav.

Kan I finde en sten med hul i? Hullerne er lavet af dyr (fx muslinger) eller hvor blødere materiale er opløst gennem tiden. Det siges, at hulsten bringer lykke. Hulsten kaldes også for køer, fordi de kan tøjres. Lav en halskæde, en nøglering eller andre dekorationer med de fine hulsten.

Hulsten

Sten er meget gamle. Jorden blev skabt for 4600 mio. år siden. I Danmark er de ældste sten (granit og gnejs) 1000-2000 mio. år gamle. Dinosaurerne uddøde for 65 mio. år siden og vores race af mennesket, homo sapiens, har levet på jorden i ca. 0,2 mio. år.

Sten kan dannes på fem måder:

1. Når lava størkner efter et vulkanudbrud.
2. Når magma (lava som ikke er nået op til jordens overflade) størkner nede i jorden.
3. Når foldebjerge opstår og høje temperaturer og tryk omdanner mineralerne til nye bjergarter.
4. Når aflejringer kittes sammen.
5. Som en konkretion, hvor fx kalkaflejringer fra dyr formes til sten.

Mange sten i Danmark er stykker af norske- og svenske fjelde. De er kommet hertil med gletsjere under istiderne. Disse sten kaldes ledeblokke, fordi man kan se, hvilket område, de kommer fra.

Havet er jordens slibemaskine. De mange sandkorn på havbunden (som også er bitte små sten) sliber stenene, når bølgerne slår mod kysten og hvirvler sandet op.

Når I vil bestemme stenene, skal I gøre dem våde først, så I tydeligt kan se deres tegninger.

***God fornøjelse
med den store stenjagt!***